

Justyna Olędzka
Uniwersytet w Białymstoku
Wydział Historyczno-Socjologiczny
e-mail: wij@go2.pl
tel. 501 384 374

Konflikty etniczne jako zagrożenie bezpieczeństwa obszaru poradzieckiego. Główne problemy badawcze

Streszczenie. Obrane przez państwa koncepcje polityki narodowościowej, ze szczególnym uwzględnieniem procesów zarządzania diasporami, mniejszościami narodowymi i etnicznymi, mają na obszarze poradzieckim konsekwencje zwłaszcza w zakresie bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego, skutków społecznych i demograficznych, a nawet cywilizacyjno-kulturowych. Z tego względu zarówno państwowi, jak i pozapaństwowi aktorzy polityki międzynarodowej regionu wielokrotnie zmuszeni byli do włączenia w oś swoich zainteresowań diaspor, mniejszości narodowych i etnicznych. We współczesnych badaniach etnopolitycznych istotną rolę odgrywają analizy problemów charakterystycznych dla tego regionu grup: etnicznych, narodowych i konfesyjnych o trudnym do ustalenia statusie oraz problematycznej przynależności państwowej. Podjęcie tej tematyki jest kluczowe dla zrozumienia przyczyn i skutków niestabilności – zarówno regionalnej, jak i globalnej – wpływającej destabilizująco na ład społeczno-ekonomiczno-polityczny. W przypadku państw regionu poradzieckiego szczególną uwagę należy zwrócić na potencjalną możliwość sterowania niestabilnością etnopolityczną poprzez instrumentalizację diaspor w polityce zagranicznej. Włączenie argumentów polityki etnicznej w stosunki międzypaństwowe dowodzi, że zachodzą zmiany pozycjonowania etnopolityki w katalogu czynników budujących nowoczesną i skuteczną *soft power* państw Europy Wschodniej i Azji Centralnej.

Słowa kluczowe: obszar poradziecki, konflikty narodowe i etniczne, etnopolityka, zagrożenia bezpieczeństwa

1. Wstęp

Na obszarze Europy Wschodniej, Kaukazu i Azji Centralnej występuje wiele zagrożeń wpływających na powiększenie deficytu bezpieczeństwa międzynarodowego.

Trzy czynniki wpływu w postaci: globalizacji zagrożeń, ich regionalizacji oraz internacjonalizacji powodują, że niestabilność regionalna stymuluje proces dynamizacji zagrożeń bezpieczeństwa regionalnego. Mamy również do czynienia z nakładaniem się różnych płaszczyzn zagrożeń, mutują one, tworząc konglomerat determinantów etnicznych, religijnych oraz gospodarczych, i są wspomagane przez impulsy ponadregionalne, np. w postaci terroryzmu [Stępniewski 2013: 10]. Decydujące znaczenie dla procesów regulujących poziom bezpieczeństwa omawianego obszaru ma niestabilność o charakterze przewlekłym, uwarunkowana m.in. przez płynność granic etnopolitycznych, etnokulturowych i etnolingwistycznych. Celem artykułu jest zarysowanie dystynktywnych elementów omawianej problematyki oraz próba ich systematyzacji.

Obszar poradziecki tworzą państwa, które mimo wspólnej politycznej przeszłości funkcjonują na różnych poziomach rozwoju społeczno-gospodarczego. Posiadają one również wynikające z sytuacji etnopolitycznej odmienne potencjały konfliktogenności oraz zmienną dynamikę sporów narodowościowych. Decyduje o tym m.in. specyfika składu etnicznego populacji poszczególnych państw oraz różne tempo rozwoju kapitału społeczno-kulturowego (wzrost odsetka ludności w wieku produkcyjnym, udział w tej grupie osób wysoko wykwalifikowanych, jakość opieki zdrowotnej i poziomy edukacji zaprojektowane dla wszystkich członków społeczeństwa). Ogromne znaczenie ma także poradziecka scheda w postaci wciąż nierozwiązanych zagadnień rehabilitacji całych narodów i grup etnicznych, repatriacji, spory wokół uznania deportacji za działania o charakterze czystek etnicznych itp. Zaznaczyć należy, że w wielu z tych państw nadal mamy do czynienia z asymetrią pozycji poszczególnych grup etnicznych. Jest ona powodowana zarówno dysproporcjami w ich wielkości, jak i statusie politycznym, społecznym i ekonomicznym. Nie zawsze jest to wynikiem polityki narodowościowej państw, w wielu przypadkach wpływają na to różne modele, strategie i możliwości adaptacyjne grup etnicznych, konstruujących swoje pozycje z uwzględnieniem nowego kontekstu stosunków międzyregionalnych.

Istotnym fragmentem niestabilności regionalnej jest również destabilizacja geopolityczna, mająca miejsce przy udziale określonych, pozaregionalnych graczy polityki międzynarodowej. Jednym z elementów tranzycji systemowej państw poradzieckich jest intensyfikacja działań grup narodowościowych i etnicznych, w tym diasporalnych, które dążą do realizacji własnych interesów politycznych. Nie zawsze działania te mają koncyliacyjny charakter, nierzadko niosą ze sobą konfliktogenne i destrukcyjne oddziaływania, m.in. w postaci rozszerzania sfery destabilizacji bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego.

2. Czynniki dynamizacji konfliktów

Wszystkie konflikty etniczne mają swój początek w stanach napięć etnicznych, których przyczyny mogą mieć zarówno polityczne i ekonomiczne, jak i psychologiczne tło. Analiza przykładów konfliktów z obszaru poradzieckiego wskazuje, że napięcia etniczne są stopniowalne, a ich temperatura zależy od kultury politycznej państw, sposobu komunikacji grup etnicznych je zamieszkujących, pamięci historycznej promowanej przez państwa oraz pamięci pielęgnowanej przez poszczególne grupy. Nierzadko do szczególnie intensywnych wydarzeń dochodziło wskutek reakcji na plotki, pogłoski, zniekształcenia informacji, które stymulowały w obrębie grup etnicznych szczególne motywacje psychologiczne (reakcje na zagrożenie, niepokój, strach, lęki). Konflikty etniczne mogą mieć jawny lub utajony charakter, w literaturze poświęconej tej tematyce używane są różne określenia konfliktów: „zamrożone”, „uśpione”, „aktywne”, „wygaszone” itp. Każdy konflikt etniczny ma swoją dynamikę rozwoju:

– etap I – początek konfliktu – walka o obszar symboli (np. intensyfikacja rywalizacji językowej, popularność ruchów nacjonalistycznych ukierunkowanych konfrontacyjnie wobec innych grup etnicznych, promocja kultury narodowej itp.). W efekcie osiąga się stan wykluczenia etnicznego danej grupy przejawiającego się w promocji małżeństw homogenicznych etnicznie, powstawaniu ograniczeń edukacyjnych, barier społecznych i politycznych),

– etap II – dojrzewanie konfliktu – restrukturyzacja przestrzeni politycznej oraz obszaru własności (np. uprzywilejowanie jednej grupy etnicznej na rzecz upośledzenia innych, etniczacja instytucji politycznych, preferencje ekonomiczne dla określonej grupy). W efekcie powstaje trwała alienacja grupy etnicznej przejawiająca się we wrogim nastawieniu państwa i społeczeństwa wobec niej,

– etap III – rozwój konfliktu – militaryzacja konfliktu (np. możliwa deterytorializacja konfliktu, działania zbrojne, tworzenie bojówek paramilitarnych). W efekcie dochodzi do stosowania przemocy (zarówno państwowej, jak i indywidualnej) wobec członków grupy.

Podstawowa typologia konfliktów etnicznych na obszarze poradzieckim obejmuje następujące obszary problemów:

– spory wynikające z dysproporcji społeczno-gospodarczych poszczególnych grup etnicznych,

– spory na tle kulturowym, ze szczególnym uwzględnieniem rywalizacji językowej,

– konflikty spowodowane zmianami demograficznymi zaburzającymi strukturę etniczną terytoriów,

– spory motywowane czynnikami związanymi z problemami ekologicznymi rzutującymi na środowisko życiowe poszczególnych grup,

- konflikty spowodowane przez nieuregulowane roszczenia terytorialne, spory przygraniczne o cechach deterytorializacji,
- spory o podłożu historycznym,
- konflikty o podłożu konfesyjnym.

Zwykło się uznawać za główny i podstawowy czynnik dynamizacji konfrontacji międzyetnicznej wieloetniczność państw obszaru poradzieckiego. Różnorodność etniczna obszaru nie może być jednak uznana za jedyny element intensyfikujący konfliktogenność. Do źródeł potencjalnych konfliktów etnicznych na obszarze poradzieckim należy również wzmożona aktywność organizacji nacjonalistycznych, istnienie drażliwych elementów w sferze polityki narodowościowej i etnicznej poszczególnych państw oraz postkolonialna spuścizna obszaru. Ten ostatni determinant jest o tyle istotny, że w ZSRR przez całe dziesięciolecia pielęgnowano rywalizację między poszczególnymi narodami i grupami etnicznymi. Doprowadziło to do zakodowania negatywnych postaw wobec przedstawicieli innych grup etnicznych oraz grupowej pielęgnacji poczucia niesprawiedliwości. Najbardziej popularnym sposobem pozycjonowania poszczególnych grup społecznych była rywalizacja o wpływy i walka o przynależność do elity władzy.

Do głównych przyczyn aktywizujących konflikty etniczne w państwach poradzieckich należy również stale rosnąca tendencja zmian w strukturze etnodemograficznej państw. Konfliktogenności o podstawach etnopolitycznych towarzyszy również wymiar społeczno-ekonomiczny, związany m.in. ze zjawiskiem etnokulturowego podziału pracy czy powstawaniem w metropoliach tzw. imigranckich miast równoległych. Te zjawiska mogą eskalować zamieszki na tle etnicznym oraz prowokować pogromy ludności imigranckiej.

Jest to problematyka znacząca zwłaszcza w kontekście dyskusji wokół praw obywatelskich Rosjan etnicznych, roli diaspory rosyjskiej w polityce wewnętrznej państw Europy Wschodniej czy rosyjskojęzycznych bezpaństwowców w państwach nadbałtyckich. Czynnikiem nacechowanym wysokim poziomem konfliktogenności jest kwestia dobrowolności udziału w narodzie kulturowym bądź też wymuszonej przez przymusową integrację rezygnacji z partycypacji w diasporze. Przykładem są działania państw utrudniające realizację interesów grup etnicznych, zwłaszcza w zakresie edukacyjnym, kulturowym i politycznym. Warunkować dynamizację etnicznej niestabilności mogą także spisy ludności i dane uzyskiwane w ich wyniku.

W grupie czynników stymulujących powstawanie oraz podtrzymywanie wysokiej temperatury konfliktów etnicznych jest ich instrumentalizacja. Są one inicjowane, podtrzymywane, zamrażane i rozmrażane w celu realizacji określonej strategii politycznej państw, grup narodowościowych i etnicznych. Powstają nie wskutek naturalnych napięć, ale stymulowanej przez katalog określonych narzędzi konfrontacji, do których zaliczyć można: pressing ekonomiczny, prowokacje służb siłowych państwa.

Katalog czynników dynamizujących konflikty uzupełnia rywalizacja o terytorium, nosząca również cechy konfrontacji etnicznych, powstających jako długofalowe skutki historycznych i współczesnych przymusowych ruchów migracyjnych ludności (w postaci deportacji i uchodźstwa).

Tabela 1. Spory terytorialne mające podłoże historyczne

Terytorium sporne	Skonfliktowane grupy	Status konfliktu
Rejon Prigorodny	Ingusze i Osetyjczycy	zamrożony
Górski Karabach	Ormianie i Azerowie	aktywny
Osetia Południowa	Osetyjczycy i Gruzini	aktywny
Adżaria	Adżarowie i Gruzini	zamrożony
Abchazja	Abchazi i Gruzini	aktywny
Dżawachetia	Ormianie i Gruzini	zamrożony
Meschetia	Meschetianie i Gruzini	zamrożony
Półwysep Krymski	Rosjanie i Tatarzy	aktywny

Źródło: opracowanie własne.

Na obszarze poradzieckim istnieje wiele ognisk konfliktów na tle etnicznym i narodowościowym, znajdujących się na różnych etapach rozwoju [Legucka 2013: 90]. Najbardziej newralgiczne punkty na etnopolitycznej mapie obszaru to: części Federacji Rosyjskiej – Kaukaz Północny, Tatarstan, Tuwa, Baszkiria, Jakucja, Buriacja, części byłych republik azjatyckich – północny Kazachstan, autonomiczna Republika Karakalpacji na terytorium Uzbekistanu, Górski Badachszan w Tadżykistanie oraz wschodnia Ukraina [Foxall 2014: 90-106]. Szczególna sytuacja etnopolityczna panuje również w państwach nadbałtyckich, w których dochodzi do wydarzeń o charakterze zamieszek z udziałem mniejszości rosyjskiej. W tym kontekście należy zaznaczyć, że w procesie inicjowania i dynamizowania niestabilności dużą rolę pełnią obecne na obszarze poradzieckim tzw. stare i nowe diaspory (również te tworzone nie według klucza etnicznego, ale ekonomicznego – diaspory imigrantów zarobkowych). W omawianym regionie przepływy migracyjne nie tylko zmieniają równowagę demograficzną, ale również stanowią poważne wyzwanie w związku z koniecznością reakcyjnej korekty sposobów zwalczania zagrożeń bezpieczeństwa (w tym eliminacji ognisk konfliktów etnopolitycznych). Dla wzrostu poziomu niestabilności regionalnej duże znaczenie ma również fakt, że intensyfikujące się procesy migracyjne ulegają stałej dywersyfikacji.

Istotnym czynnikiem – również konfliktogennym – była także walka o etniczną przynależność elit politycznych, których uprzywilejowana pozycja przekładała się zarówno na polityczną pozycję całych grup etnicznych, jak i ich dostęp do dóbr

redystrybuowanych według klucza etnopolitycznego. Ściśle związany jest z tym problem etnicznego podziału pracy, w którym wyraźnie preferencyjne warunki mają przedstawiciele wybranych grup etnicznych.

3. Konflikty etniczne jako przyczyny niestabilności regionalnej

Wiele terytoriów znajdujących się na Bliskim Wschodzie, w Afryce Północnej, Azji Środkowej i Południowo-Wschodniej, na Bałkanach oraz na obszarze poradzieckim charakteryzuje wysoki poziom niestabilności społeczno-politycznej motywowanej przez konflikty etniczne. Na tych terenach wyraźnie można wskazać miejsca, w których ryzyko wybuchu konfliktu jest bardzo duże i wykazuje tendencję rosnącą [Здравомыслов 2005: 6]. Wiele z tych sporów cechuje potencjał eskalacji z zakresu lokalnego aż do konfliktu międzypaństwowego.

Na powiększanie deficytu stabilności regionalnej wpływają również działania quasi-polityczne. Należą do nich inicjatywy ekonomiczne (np. sterowanie przyływem i odpływem inwestycji kapitałowych), kulturowo-lingwistyczne (np. lobbowanie za zmianami statusu języków, działania stymulujące przyjmowanie podwójnego obywatelstwa). Za dodatkowe stymulanty uznać można regionalne problemy, takie jak: wysoki poziom bezrobocia, słabo rozwinięta sieć edukacyjna i zdrowotna, ubóstwo i nierówności społeczne. Za intensyfikację procesów wpływających na zwiększanie obszaru niestabilności regionalnej odpowiadają również motywowane ekonomicznie niekontrolowane procesy dyslokacji ludności, które przy dużym natężeniu wpływają na sytuację demograficzną państw przyjmujących, kumulują się wówczas problemy etnopolityczne, ekonomiczne (z pauperyzacją obywateli włącznie) wzrasta też poziom kryminalizacji społeczeństwa.

Demontaż radzieckiego imperium, który uznać można za dekolonizację, za inicjował proces powstawania suwerennych państw, równoległe jednak nie doszło do zdemontowania napięć etnicznych, które nagromadziły się przez dziesięciolecia polityki imperialnej ZSRR. Jeszcze w latach 1988-1991 wybuchło ok. 20 konfliktów na tle rywalizacji etnicznej, liczba zabitych i rannych wyniosła wówczas ok. 10 tysięcy. Było to zgodne z globalną tendencją, według Sztokholmskiego Międzynarodowego Instytutu Badań nad Pokojem (SIPRI) więcej niż 70% wszystkich konfliktów zbrojnych na świecie w połowie lat 90. XX w. było konfliktami etnicznymi. Po 1991 r. problemy te zostały spotęgowane przez pauperyzację ludności oraz gwałtowny spadek poziomu życia. Resentymenty nacjonalistyczne w republikach poradzieckich bardzo szybko zaowocowały etnicznością sfery polityki, obsadzaniem stanowisk według klucza etnicznego i powstaniem, a następnie ukonstytuowaniem

się reżimów autorytarnych, wykorzystujących do procesu legitymizacji argumenty nacjonalistyczne i populistyczne.

W regionie poradzieckim szczególnie wysoka temperatura sporów charakteryzuje konflikty o Krym, Naddniestrze, Abchazję, Osetię Południową, Górski Karabach, Kotlinę Fergańską i Dżawachetię [Adamczewski 2012: 209-228]. W tym kontekście niepokojące są informacje o remilitaryzacji państw regionu i trudnościach towarzyszących próbom kontroli zbrojeń oraz poszerzania stref konfliktów (potencjalne konflikty transgraniczne, pannoarodowe) oraz transformacji ich charakteru (zmiana konfliktów politycznych w religijne i cywilizacyjno-kulturowe) [Gil 2013: 109-129]. Próby konstruowania nowego układu sił militarnych w regionie są również konsekwencją autorytaryzacji części reżimów politycznych w państwach poradzieckich, w których powstały systemy polityczne oparte nie na legitymacji społecznej, ale posługujące się przemocą umożliwiającą redukcję do minimum rywalizacji politycznej. Wspomagająco w tych reżimach występuje polityzacja etniczności prowadząca do promocji etnicznego charakteru awansu politycznego. W konsekwencji niestabilność wewnętrzna systemów politycznych państw poradzieckich powoduje, że obszar byłego ZSRR nadal uznawać można za terytoria o cechach trwałej niestabilności.

Intensyfikacja dążeń grup etnicznych do zachowania tożsamości i określonej przynależności jest procesem reaktywnym wobec globalistycznych tendencji do unifikacji kulturowej. Jej wyrazem politycznym jest powrót formuły państw narodowych, kolidującej z interesami grup etnicznych o różnym statusie (mniejszości narodowe, etniczne, bezpaństwowcy), oraz stosunkowo liczne konflikty o status administracyjny terytoriów spornych (Abchazja, Gagauzja, Naddniestrze), prowokujące konflikty między mniejszościami etnicznymi mającymi przewagę liczebną nad przedstawicielami narodu tytularnego [George 2009: 13-49]. Konfrontacyjny charakter stosunków między grupami nierzadko przybiera więc formę walki o osiągnięcie bądź utrzymanie uprzywilejowanej pozycji w społeczeństwie, umożliwiającej uczestnictwo w rozdziale dóbr i stanowisk. W wielu wypadkach mamy również do czynienia z instrumentalizacją diaspor w polityce zagranicznej państw. Ich polityczna nadaktywność może być również źródłem tendencji autonomizacyjnych i suwerenizacyjnych w regionie. Przywołać należy przypadki: Uzbeków w Kirgistanie, Tatarów Krymskich, Abchazów, Adżarów, Osetyńców, Ormian z Górskiego Karabachu, kazachskich i kirgiskich Ujgurów, Tałszy i Lezginów w Azerbejdżanie, Rosjan z północno-wschodniej Estonii.

Wobec zmiany pozycjonowania grup etnicznych w poszczególnych państwach i wskutek pojawiania się w dyskursie publicznym określonych przez konflikty historyczne i polityczne pól polityki pamięci, aktywizacja konfliktów etnicznych pozostaje sposobem realizacji interesów indywidualnych i grupowych. Historyczne inklinacje znajdują odzwierciedlenie w polityce etnicznej państw obszaru

poradzieckiego, w temperaturze stosunków międzypaństwowych, braku pragmatyzmu w stosunkach międzynarodowych w regionie, ale również w deklaracjach programowych nacjonalistycznych partii politycznych. Ze względu na specyfikę systemów partyjnych państw poradzieckich oraz stosunkowo niską pozycję partii mniejszości narodowych szczególnie duże znaczenie ma powrót do ideologizacji konfliktów narodościowych oraz retoryka nacjonalistyczna obecna w przekazie partii i ruchów politycznych. Popularyzacja nacjonalizmu dynamizuje narastającą ksenofobię, przejawy ekstremizmu politycznego motywowanego religijnie i etnicznie, ruchy separatystyczne, terroryzm, deterytorializację konfliktów motywowanych etnicznie.

4. Zakończenie. Metody unikania konfliktów etnicznych

W państwach, które cechuje wysoki stopień demokratyzacji systemu politycznego, stabilizacja gospodarcza i wysoka kultura polityczna społeczeństw konflikty etniczne występują sporadycznie, trudniej również w celu konfrontacji międzyetnicznych ożywiać resentymenty na tle historycznym. Konflikty, które wybuchają na tle etnicznym, nie są trudne do przewidzenia i dzięki skutecznemu monitoringowi napięć można wytypować i skatalogować ogniska potencjalnych konfrontacji. 25 lat doświadczeń wskazuje, że upadek ZSRR utrwalił animozje etniczne i narodościowe, a specyfika cywilizacyjno-historyczna i polityczno-społeczna państw regionu powoduje, że konflikty te będą przybierały na sile, niosąc zagrożenia dla stabilności i bezpieczeństwa.

Specyfika systemów politycznych państw poradzieckich oraz polityka etniczna przez nie prowadzona skutkują znaczącym deficytem doświadczeń w obszarze metod i narzędzi rozwiązywania konfliktów etnicznych [Hughes, Sasse 2001: 2]. Trzy główne sposoby ich rozwiązywania obejmują:

- działania w sferze mechanizmów formalno-prawnych obejmujące zmiany w prawodawstwie, przekształcenia sfery instytucjonalnej, programy edukacyjne itp.,
- projektowanie sfery komunikacji, w której następuje obniżająca temperaturę sporu wymiana informacji (szczególną rolę pełnią media), komunikacja między elitami intelektualnymi poszczególnych grup,
- negocjacje odbywające się według ustalonych wcześniej i zaakceptowanych przez obie strony sporu warunków.

Szczególnie mało sukcesów przynoszą działania o charakterze negocjacji. Przesądza o tym niski poziom zaufania, jakim obdarzają się strony konfliktów. W związku z tym na obszarze poradzieckim, ze względu na liczbę i natężenie konfliktów o charakterze etnicznym, powinna powstać umiędzynarodowiona sieć organizacji państwowych i pozarządowych, które nawiążą komunikację i współ-

pracę w celu wypracowania narzędzi zapobiegania zagrożeniom bezpieczeństwa. Stworzenie infrastruktury zapobiegania konfliktom etnopolitycznym jest więc jednym z nieodzownych i długo wyczekiwanych instrumentów stabilizacji regionu. Niestety, inicjatywy państw Europy Wschodniej, Kaukazu i Azji Centralnej najczęściej powołują do życia instytucje, których działania raczej eskalują, niż niwelują różnice i spory. Deficyty w zakresie instytucjonalnym pogłębia również brak skutecznych uregulowań formalno-prawnych umożliwiających tworzenie zrębów dialogu ponadpaństwowego. Jest to tym istotniejsze, że wiele ze zdefiniowanych już konfliktów posiada potencjał destabilizacji przestrzeni regionalnej, część z nich ma tendencję do deterytorializacji i cechuje je rys transgraniczny.

Wbrew tej optymistycznej opinii u schyłku XX i na początku XXI w. nastąpiła polityczna aktywizacja państw budowanych na podstawie modelu narodowościowego. Tendencja ta jest bardzo wyraźna zwłaszcza na obszarze Europy Środkowej i Wschodniej oraz w Azji Centralnej. Potwierdza to m.in. teza Ursa Altermatta oraz tzw. trójkąt (model) Brubakera, w którym podkreślona została rola mniejszości etnicznych w konstruowaniu polityki endo- i egzogennej państw poradzieckich [Altermatt 1998; Brubaker 1998]. Nieustająca aktualność problematyki narodowościowej gwarantuje silną pozycję etnopolityki w badaniach politologicznych Europy Wschodniej i Azji Centralnej, zwłaszcza w ich segmencie, jakim jest tranzytologia. Obszar etnopolityki bada zarówno procesy etniczacji, jej etapy (aż do etnokracji) i dynamikę polityzacji etniczności (zwłaszcza w segmencie etniczacji elementów systemu politycznego i jego otoczenia), tendencje do instrumentalizacji aktywności narodowościowej i etnicznej, przykłady pozytywnej i negatywnej dyskryminacji mniejszości narodowych. W przestrzeni poradzieckiej nierozzerwalnie jest to związane z analizą problemów dotyczących uprawiania polityki i budowy elit narodowych w przechodzących strukturalne transformacje państwach pierwotnie i wtórnie heterogenicznych.

Praca powstała w wyniku realizacji projektu badawczego o nr UMO-2014/12/S/HS5/00370 finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.

Literatura

- Adamczewski P., 2012, *Górski Karabach w polityce niepodległego Azerbejdżanu*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Dialog.
- Altermatt U., 1998, *Sarajewo przestrzega. Etnonacjonalizm w Europie*, Kraków: Wydawnictwo: Znak.
- Barnaszewski B., 2011, *Źródła kryzysów i konfliktów. Uwarunkowania stymulujące społeczne kryzysy i konflikty wewnętrzne oraz transgraniczne*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Brubaker R., 1998, *Nacjonalizm inaczej. Struktura narodowa i kwestie narodowe w nowej Europie*, Warszawa – Kraków: Wydawnictwo Naukowe PWN.

- Eberhardt P., 2010, Przemiany demograficzne na obszarze postsowieckim, *Arcana*, nr 96: 50-70.
- Foxall A., 2014, *Ethnic Relations in Post-Soviet Russia: Russians and Non-Russians in the North Caucasus*, London – New York: Routledge.
- George J.A., 2009, *The Politics of Ethnic Separatism in Russia and Georgia*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Gil A., 2013, Etnoreligijne uwarunkowania bezpieczeństwa w regionie Azji Centralnej, *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej*, nr 4: 109-129.
- Gorenburg D., 1999, Regional Separatism in Russia: Mobilization or Power Grab, *Europe – Asia Studies*, nr 51: 245-275.
- Hughes J., Sasse G., 2001, Comparing Regional and Ethnic Conflicts in Post-Soviet Transition States, *Regional & Federal Studies*, nr 11: 1-35.
- Legucka A., 2013, „Rozmrażanie” konfliktów zbrojnych na obszarze poradzieckim, *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej*, nr 4: 81-108.
- Rybka-Iwańska K., 2013, Tożsamości i separatyzmy etniczne na Kaukazie Południowym. Studium przypadku Gruzji, w: V.D. Kurganskaâ, A. Wierzbicki, P. Załęski (red.), *Tożsamości, postawy społeczno-polityczne i separatyzmy mniejszości etnicznych na obszarze postradzieckim*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza Aspra-Jr, 198-213.
- Stepniewski T. (red.), 2013, *Religia i polityka na obszarze Europy Wschodniej, Kaukazu i Azji Centralnej*, Lublin – Warszawa: Wydawnictwo KUL.
- Williams R.M., 1994, The Sociology of Ethnic Conflicts: Comparative International Perspectives, *Annual Review of Sociology*, nr 20: 49-79.
- Waal de T., 2003, *Black Garden. Armenia and Azerbaijan through Peace and War*, New York: New York University Press.
- Zenderowski R., 2013, Konflikt etniczny, konflikt religijny, konflikt etnoreligijny jako konflikty polityczne, w: T. Stepniewski (red.), *Religia i polityka na obszarze Europy Wschodniej, Kaukazu i Azji Centralnej*, Lublin – Warszawa: Wydawnictwo KUL, 13-33.
- Голуенко Т.А., Дмитренко М.А., 2012, *Межнациональные конфликты в постсоветском пространстве, Актуальные вопросы общественных наук: социология, политология, философия, история: сб. ст. по матер. XI междунар. науч.-практ. конф.*, Новосибирск: СибАК.
- Здравомыслов А.Г., 2005, *Межнациональные конфликты в постсоветском пространстве*, Москва: Аспект-Пресс.
- Кандель П., 2011, *Региональные конфликты в Европе и их урегулирование: Южная Осетия, Абхазия, Косово, Приднестровие, Нагорный Карабах, Кипр*, w: В.В. Жукрин (red.), *Безопасность Европы*, Москва: Издательство «Весь Мир», 178-212.
- Мейер М.С., 2002, *Ситуация в постсоветской Центральной Азии и вопросы национальной безопасности России, Средний Восток и Центральная Азия: проблемы и перспективы в XXI в.*, Москва: Гуманитарий Москва, с. 98-108.
- Тархов С.А., Изменение этнического состава населения в странах постсоветского пространства в 1989-2005 гг., *Geopolitical Studies*, nr 14: 433-450.

Ethnic Conflicts as a Threat to the Security of the Post-Soviet Area

Summary. Concepts of national policy chosen by the state, with particular emphasis on the management processes of diaspora and national/ethnic minorities, have consequences on the post-Soviet

area, especially in the area of national and international security, as well as, the economic, social, and demographic area, and even, civilization and cultural. For this reason, both the state and parties outside of state involved in the making of international policy in the region were forced many times to include diasporas and national and ethnic minorities in the scope of their interests. In contemporary ethnopolitical research, an important role is played by the analysis of the problems specific to regional groups: ethnic, national and religious, all with the difficulty to establish the problematic status and nationality of. Adoption of these issues is crucial for understanding the causes and consequences of the instability, both regional and global, exerting a destabilizing effect on the socio-economic and political order. In the case of post-Soviet countries in the region, particular attention should be given to the potential instability of the ethnopolitical control through the instrumentalization of diasporas in foreign policy. The inclusion of ethnopolitical arguments in interstate relations proves that the repositioning of ethno-politics in the catalog of factors build modern and effective soft power countries of Eastern Europe and Central Asia.

Keywords: post-Soviet region, national and ethnic conflicts, ethno-politics, security risks